

1 of 1 DOCUMENT

Elsevier

13 augustus 2011

**Gelovige geleerden;
Veel Verlichtingsdenkers hadden een
religieuze achtergrond, laat
Hannemieke Stamperius zien.
Wetenschap alleen is armzalig, meent
ze**

BYLINE: Gerry van der List

SECTION: KENNIS SPIRITUEEL; Blz. 67 Ed. 67 Nr. 32

LENGTH: 713 woorden

Weinig Nederlandse schrijversnamen zijn zo verbonden met de jaren zeventig van de vorige eeuw als Hannes Meinkema. Dat kwam door de verschijning van *En dan is er koffie* in 1976. Het boek bevatte veel toentertijd modieuze ingrediënten, zoals hippielevens, drugsgebruik, verzet tegen burgerlijkheid en vrouwenemancipatie, en werd een, zeker door feministen gretig gelezen, bestseller.

Zulke successen heeft de schrijfster daarna niet meer weten te boeken, ook niet onder haar eigen naam: Hannemieke Stamperius. Wel ontving ze in 1989 voor haar hele oeuvre nog de Annie Romeinprijs, dat is een troostprijs voor vrouwelijke schrijvers die de echt waardevolle onderscheidingen steeds door mannen voor hun neus weggekaapt zien. Sinds 2000 krijgt ze bovendien door het Fonds voor de Letteren levenslang (!) een eregeld toegekend, met als reden dat zij voor de generatie schrijfsters na haar 'een inspiratie en wegbereider' zou zijn geweest.

De laatste jaren heeft Stamperius (67) zich steeds meer op godsdienstig terrein begeven. Ze stelde bijvoorbeeld de bundel *God* verzameld samen, met proza en poëzie over de Allerhoogste in de Nederlandse literatuur. En ze publiceerde een *Kleine theologie* voor leken en ongelovigen.

In haar nieuwste boek *God en de Verlichting* (uitgeverij Skandalion) buigt Stamperius zich over de verhouding tussen wetenschap en geloof, waarbij ze vanaf het begin duidelijk maakt sympathie te koesteren voor religieus georiënteerde denkers. In de inleiding merkt ze al op dat de rede zeker niet alle heil brengt. 'Goelag, de Endlösung en kolonialisme zijn en waren niet minder gruwelijk dan kruistochten en slavernij die zich op heilige teksten beriepen.'

Even afgezien van het kreupele Nederlands (slavernij die zich ergens op beroept?) is dit niet zo'n sterke redenering natuurlijk. Het uitgangspunt van de *Verlichting* was *sapere aude*, durf te weten. Een intellectuele nieuwsgierigheid die weinig te maken heeft met de woorden en daden van communisten en nationaal-socialisten.

Wat het boek van Stamperius niettemin interessant maakt, is dat ze laat zien dat de Verlichtingsfilosofen niet per se atheïsten waren. Het vooroordeel bestaat dat de denkers die in de zeventiende en achttiende eeuw de rede propageerden als middel om greep op de werkelijkheid te krijgen, zich tegelijkertijd afzetten tegen godsdienstige opvattingen en praktijken. Maar dat was zeker niet altijd het geval. De briljante en invloedrijke Duitse geest Immanuel Kant (1724-1804) bijvoorbeeld kan het best als een 'gelovige agnost' worden gekarakteriseerd, terwijl in de ogen van John Locke (1632-1704) een verstandig mens haast vanzelf tot geloof in een redelijke God komt. Het waren **gelovige geleerden**.

Gelovige geleerden; Veel Verlichtingsdenkers hadden een religieuze achtergrond, laat Hannemieke Stamperius zien.
Wetenschap alleen is armzalig, meent ze Elsevier 13 augustus 2011

Veel aanhangers van de Verlichting waren deïsten. Zij meenden dat er wel een Hoge Macht was die de wereld had geschapen, maar dat Hij zich daarna niet meer bemoeide met Zijn schepping. Meer dan het atheïsme, zegt Stamperius, kan het moderne 'ietsisme' als erfgenaam van de Verlichting gelden.

Gelukkig maar, vindt ze, want religie vormt een waardevolle bron van wijsheid. 'Ons beperken tot wetenschappelijke taal zou een verschrikkelijke verarming van het leven betekenen.' Geloof heeft de wetenschap ook niet tegengehouden, beweert Stamperius. Kijk maar naar alle religieuze universiteiten van voor de Verlichting en naar het onderwijs door monniken.

Dit is een idyllische voorstelling van zaken. Alsof de kerk Galileo Galilei niet te vuur en te zwaard heeft bestreden, alsof gelovigen niet hebben geweigerd de theorieën van Charles Darwin op hun merites te beoordelen.

Interessant is wel een mogelijke belangrijke consequentie van het christelijke denkkader van Verlichtingsdenkers. Adam Smith (1723-1790), prominent vertegenwoordiger

van de Schotse Verlichting, verdedigde de vrije markt, waarbij de activiteiten van egoïstische consumenten en producenten, geleid door een 'onzichtbare hand', tot een collectief welzijn zouden leiden. Maar de moraalfilosoof nam daarbij het bestaan van christelijke normen en waarden voor lief.

Wat gebeurt er, zo heeft onder anderen Frits Bolkestein zich weleens afgevraagd, als die religieuze moraal erodeert? Zouden christelijke normen niet een bijdrage kunnen leveren aan een vrije, redelijke samenleving omdat ze aanzetten tot fatsoenlijk gedrag?

LOAD-DATE: August 11, 2011

LANGUAGE: DUTCH; NEDERLANDS

PUBLICATION-TYPE: Tijdschrift

JOURNAL-CODE: ELS